

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนกพร แสงแก้ว . 2542 . การเปลี่ยนแปลงชุมชนหลังการรื้อย้าย : ชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่ คลองเตย . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้านจิตวิทยา ภาควิชาเคหการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- กมลวิภาดา พิเชฐวัฒนา . 2539 . การประเมินการลงทุนโครงการเคหะชุมชนของรัฐ : กรณีศึกษาโครงการพื้นนครร่วมเกล้า . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้านจิตวิทยา ภาควิชาเคหการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- จำเนียร วรรัตนชัยพันธ์ , กรรมการโครงการร่วมกันสร้าง . สัมภาษณ์ , 13 พฤศจิกายน 2543 .
- ชโลไม แองเจิล และคณะ . 2528 . ที่ดิน บ้าน และผู้ยากไร้ . แปลโดย วิยะดา ทศคร . กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์ .
- ชูชีพ พิพัฒน์ศิริ และชาย กิตติคุณภรณ์ . 2539 . คู่มือประกอบธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ . กรุงเทพมหานคร : พีพีрінตัง กรุ๊ป .
- บุญชู เวทโอสถ . 2537 . การประเมินผลการรื้อย้ายชุมชนแออัดในเมืองสู่ชานเมือง : กรณีศึกษาชุมชนอ่อนนุช . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้านจิตวิทยา ภาควิชาเคหการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- ประสิทธิ์ ตงยั้งศิริ . 2540 . การวิเคราะห์และประเมินโครงการ . กรุงเทพมหานคร : ครูสภาลาดพร้าว .
- เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี . 2542 . การประเมินโครงการ แนวคิดและแนวปฏิบัติ . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- เยาวเรศ ทับพันธ์ . 2541 . การประเมินโครงการตามแนวทางเศรษฐศาสตร์ . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .
- วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร และคณะ . 2528 . การประเมินผลโครงการชุมชนบางบัวของการเคหะแห่งชาติ (ตามทัศนะของผู้อยู่) . กรุงเทพมหานคร . จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ .
- วิยะดา ทศคร , กรรมการโครงการร่วมกันสร้าง . สัมภาษณ์ , 15 มิถุนายน 2543 .
- สมคิด แก้วสนธิ และภิรมย์ กมลรัตนกุล . 2534 . เศรษฐศาสตร์สาธารณสุข : การวิเคราะห์และประเมินผลบริการสาธารณสุข . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .

สมาคมร่วมกันสร้าง . 2530 . เอกสารเผยแพร่ของสมาคมร่วมกันสร้าง . (อัดสำเนา)

สุขใจ น้ำผุด . 2537 . กลยุทธ์การบริหารการเงินบุคคล . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .

สุนทร เกิดแก้ว . 2537 . การบริหารโครงการ : การติดตามควบคุมและการประเมินผล . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย .

โสภกา (ฐพิกุลชัย) ซปีลมันน์, สมบัติ สุพัตชัย และประกายรัตน์ สุขุมาลชาติ . 2534 . การศึกษารูปแบบของชุมชนที่พึงปรารถนาของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร . สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ .

อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว., และคณะ . 2541 . วิวัฒนาการชุมชนแออัดและองค์การชุมชนแออัดในเมือง . มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาชุมชนเมือง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ .

อรทัย อัจฉา และโรเช่ ซีกาล. (ม.ป.ป.) . การวิจัยและพัฒนาความจำเป็นขั้นพื้นฐานในชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง : กรณีชุมชนวัดช่องลม . สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล .

อัตราค่าเบี้ยประชุมของหน่วยงานกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 . สยามจดหมายเหตุ . ปีที่ 10 ฉบับที่ 51. 13 -19 ธันวาคม พ.ศ.2528.

ภาษาอังกฤษ

Chawalit Nitaya. 1983 . Social Cohesion and Building Quality in Self-help Housing . Doctoral dissertation , Department of Architecture , The University of Michigan.

National Housing Authority .1980 . Present Standards and Prices on the Housing Market in Bangkok . (August 1980)

Sholomo Angel and Zilla C. Phoativongsacharn . 1981. Building Together . Human Settlements Division , Asian Institute of Technology .

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

สรุปสัมภาษณ์กรรมการโครงการและผู้เชี่ยวชาญ

สรุปการให้สัมภาษณ์

กลุ่มคณะกรรมการโครงการร่วมกันสร้าง

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ดร.จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธ์

ตำแหน่ง : เลขาธิการคณะกรรมการ

สัมภาษณ์วันที่ 13 พ.ย.2543 เวลา 16.00 น. – 17.00 น.

ประเด็นคำถามข้อ 1

ในการทำโครงการ มองวัตถุประสงค์หลัก 3 อย่าง คือ คน บ้าน และชุมชน ต้องไปคู่กัน ดังนั้นในการสร้างบ้าน เราสร้างคนและสร้างชุมชนได้หรือไม่ สิ่งเหล่านี้ท้าทาย และเป็นวัตถุประสงค์ในการทำโครงการ เราไม่สนใจว่าบ้านจะสวยพอหรือไม่ แต่ด้วยความลำบากของชาวบ้าน ทำให้เขาได้มาทำงานร่วมกัน มาลำบากร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญและเป็นสิ่งที่ทำไม่ง่าย บางคนต้องเสียน้ำตา เพราะแต่ละคนที่เห็นคือ เห็นเป็นบ้านแล้ว แต่เบื้องหลังของการสร้างบ้านคือการสร้างคน ซึ่งเดี๋ยวนี้แสดงผลออกมาแล้ว ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเอง สามารถจัดการ บริหารชุมชนของตนเองได้ ซึ่งแต่ก่อนทางสมาคมฯต้องใช้เงินจำนวนมากในการ maintain ชุมชนให้เป็นชุมชนให้น้ำอยู่ แต่เดี๋ยวนี้ชาวบ้านรู้จักเริ่มคิดของเขาเองได้ เริ่ม Develop เองได้ เริ่มที่จะออกสู่สังคมภายนอกเองได้มากขึ้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สมาคมฯตั้งใจไว้อยากให้เกิดขึ้น

ชาวบ้านได้อะไร

คนที่เค้าเดือดร้อนในเรื่องไม่มีที่อยู่อาศัย เค้าก็ได้บ้าน คนที่ไม่เคยมีโอกาสอยู่กับแบบชุมชน เค้าก็มีชุมชน คนที่ไม่เคยมีศักยภาพ เช่น ความเป็นผู้นำ ความสามารถเจรจาต่อรองกับผู้อื่น การประกอบอาชีพ แต่เดี๋ยวนี้พวกเขาได้สร้างศักยภาพของพวกเขาเอง

กรรมการได้อะไร

ได้ทั้งหัวเราะ ได้ทั้งน้ำตา ได้ความภาคภูมิใจ

ประเด็นคำถามข้อ 2

ตอนนั้นไม่ได้เน้นว่าทำโครงการแล้วได้อะไร แต่เน้นการช่วยชาวบ้านมากกว่า คนที่มาทำงานก็มีกรรมการ ซึ่งแต่ละคนก็ไม่ได้มีเงินเดือนในการทำงานนี้ แล้วยังมีคนภายนอกจากที่ต่างๆมาช่วย รูปแบบนี้เป็นรูปแบบใหม่ในการที่จะช่วยแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัย ส่วนตัวถือเป็นรูปแบบที่ 3 ในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย ที่เน้นการสร้างคน ที่ทำในเรื่องของ Housing Strategic อันแรกคือ Slum Improvement ที่ชอยกิ่งแก้ว มหานาค อันที่สองนอกจากการสร้างแฟลตแล้ว คือ Site and Services ที่มีการเคาะทำ Core house ขึ้น และอันที่สามก่อนที่จะมี Slum Reconstruction หมายความว่ารื้อล้างสลัมบางส่วน

แล้วสร้างใหม่ และอีกอันหนึ่งที่เราจะทดลองคือ Building Together ซึ่งถ้าใครต้องการมีบ้าน ก็มาออกแรงในการสร้างบ้าน อันนี้เป็น Concept ของ Building Together ที่ได้ไปดูงานที่ละตินอเมริกา เมื่อปี 1975 ไปโบโกตา โคลัมเบีย ชิลี แต่เขาไม่มีรูปแบบสำเร็จ เพียงแต่ถ้าใครต้องการมีบ้าน เขาจะ Supply บ้านในราคาถูกแล้วก็สร้างกันเอง เมื่อมาอยู่ที่นี้ ก็ผสมผสานระหว่างไทยกับลาตินอเมริกา ไทยก็คือ ใช้การลงแขก ซึ่งบางคนเห็นว่าทำไม่ได้ แต่เราก็แสดงให้เห็นว่ายังใช้ได้ดี บางครอบครัวเขาขามาทำ ทั้งครอบครัว ไม่ต้องเสียเงินดาวน์ ใช้แรงงานที่ทำงานเป็นเงินดาวน์บ้านแทน

สำหรับอ.จำเนียรทำงานในโครงการนี้ตั้งแต่ ปี 1978 - 1985 เป็นผู้จัดการโครงการ เวลาเดียวกันทำงานที่อื่นด้วย คือสอนหนังสือที่ AIT ไม่อยากเปรียบเทียบค่าเสียโอกาสของตนเอง อยากทำงาน อยากช่วยเหลือ อยากลองวิชาที่เรียนมาว่าสามารถทำได้

ประเด็นคำถามข้อ 3

คิดว่าโครงการนี้ประสบความสำเร็จ

ประเด็นคำถามข้อ 4

เกณฑ์ที่ใช้วัดความสำเร็จ คือ เป็นโครงการสร้างได้ สร้างบ้าน สร้างคน สร้างชุมชน วัฒนธรรมช่วยเหลือกัน การลงแขก ยังคงอยู่ สามารถทำได้ไม่ว่าเป็นสังคมเมืองหรือชนบท ซึ่งสมาคมก็ยังทำอยู่ เป็นงานชุมชนนุสสรณ์ ชุมชนที่เราไปทำ เดียวนี้ชาวบ้านเขาเริ่มทำบ่อบำบัดกันเองได้ ช่วยตนเองได้

มีข้อจำกัด

- องค์การของรัฐ ต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายการจัดสรรที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยสำหรับคนจน ไม่ใช่ปล่อยปะปะให้เกิดสลัม ถ้ารัฐยังไม่มีควบคุม ส่งเสริมเรื่องการจัดสรรที่ดินได้แล้ว คนจนก็ยังอยู่ในสลัมต่อไป เป็นเรื่องที่รัฐต้องเข้ามาแก้ไข
- ระบบสถาบันการเงินต้องเข้ามาช่วยอย่างเต็มที่ เศรษฐกิจที่พังเพราะสถาบันการเงินปล่อยกู้ให้คนรวย เกิด Npl ถ้าปล่อยสินเชื่อให้คนจนบ้าง อาจไม่เกิดหนี้เสียมากขนาดนี้
- องค์การอิสระ NGO ที่อยากพัฒนา ต้องเรียนรู้อย่างบูรณาการ ทั้งการบริหารจัดการ เทคนิคต่างๆ กฎหมาย เพิ่มศักยภาพให้ตนเอง
- ชุมชนที่อยู่อาศัย ต้องมีการพัฒนาตนเอง เรียนรู้อะไรใหม่ๆ เพื่อสร้างศักยภาพในการเจรจาต่อรอง

เหตุผลที่ไม่ได้ทำโครงการอีก

1. ภาวะเศรษฐกิจที่ไม่เอื้ออำนวยในตอนนั้น
2. ไม่มีเงินทุนหมุนเวียน
3. ค่าที่ดิน ค่าวัสดุแพง

รูปแบบใหม่ที่ควรจะทำในการทำโครงการ

ถ้าจะทำโครงการในครั้งต่อไปอาจต้องมีการตัดขั้นตอนต่างๆ ออกบ้าง เมื่อก่อนทำเองหมด ซึ่งบางส่วนสามารถให้โรงงานทำได้ แบ่งงานเป็นส่วนๆ ทุกคนไม่ต้องมาร่วมกันสร้าง ใช้แรงงานอย่างเต็มที่เหมือนเดิม อาจใช้การจ้าง ใครมีเงินแต่ไม่มีเวลาก็จ้างแรงงาน ใครไม่มีเงินก็ใช้แรงงานในการสร้าง คือ Concept อยู่ แต่ Strategic วิธีการ ขั้นตอน อาจต้องเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย และกระจายกันทำตามเมืองต่างๆ ไม่ต้องทำเฉพาะในกรุงเทพ เลือก Location .ให้เหมาะสม ซึ่งมีการนำ Concept นี้ขยายผลไปใช้ที่อื่น เช่น ที่อุบล ฯ เชียงใหม่ และสามารถทำได้ทั้งในเมืองและชนบท ถ้ามีองค์กรเข้ามาดูแลและสนับสนุนเรื่องนี้ได้อย่างจริงจัง เช่น

1. องค์กรของรัฐ : บทบาทในเรื่องที่ดิน Infrastructure สามารถเข้ามาช่วยได้
2. สถาบันการเงิน

สำหรับในเมือง คิดว่ายังทำได้ (ถึงแม้ว่าจะมีอุปสรรคในส่วนของค่าที่ดินซึ่งสูงมาก) แต่ในความเห็นคิดว่ารัฐต้อง Subsidy ในเรื่องที่ดิน ที่ดินในเมืองยังมีอีกมากที่ยังไม่ได้ทำประโยชน์ เช่น ที่ดินของทรัพย์สิน ฯ ที่ดินของวัด ที่ดินของรัฐวิสาหกิจ ถ้าเจ้าของที่ดินรายใหญ่เหล่านี้มีความเข้าใจแนวคิดนี้ ก็สามารถทำได้ แต่ไม่ต้องเอาราคาที่ดินที่อยู่ในท้องตลาดมาตี ถ้าวัดแบบ Social Price ก็ทำได้ สำหรับ Site Selection รัฐก็ต้องทำมีข้อพิจารณาว่า การเลือกที่ดินก็ต้องเลือกที่ใกล้กับที่ทำกิน ปัจจุบันมูลนิธิโรงพยาบาลสงฆ์มีการอนุญาตให้ใช้ที่ดินมาทำประโยชน์ได้ ทางสมาคมฯ ก็เข้าไปทำอยู่ จัดตั้งสหกรณ์

ประเด็นคำถามข้อ 5

เห็นว่ายังสามารถนำแนวคิด Mutual Aid มาใช้ในปัจจุบันได้ แต่ไม่ใช่ทุกคนทุกกลุ่มมาร่วมลงแรง คนที่มีงานทำอาจจะไม่ต้องมาลงแรงทำ แต่ใช้การจ้างงานคนที่ไม่มีงานทำมาทำ ก็กลายเป็นการสร้างงานไป หมายความว่า คนที่ไม่มีแรงงานที่จะทำก็ใช้การจ่ายเป็นเงิน แต่คนที่มีแรงงานก็มาใช้แรงงานตัวเองในการสร้างบ้าน แต่ตอนนั้นที่มีการบังคับให้มาสร้างเองบ้าง พ่อไม่มา แม่ก็ต้องมา หรือลูกมา ขอให้คนในครอบครัวคนใดคนหนึ่งมาร่วม ประโยชน์ที่เกิดจากการสร้างบ้านคือ

- อย่างน้อยให้พวกเขาได้รู้ว่าการที่เขามีบ้านซักหลัง ถ้าสร้างเองจะได้มีความภาคภูมิใจ ผูกพัน ถ้าคนอื่นสร้างให้ ก็ไม่มีความภูมิใจในตัวเองในการมีส่วนร่วมสร้าง
- เรื่องของเทคนิคการก่อสร้าง ถ้าได้สร้างเอง เมื่อเกิดการชำรุด สามารถซ่อมแซมเองได้

ในปัจจุบันสามารถใช้การจ้างแรงงานทดแทนได้ เป็นการสร้างงาน ยิ่งในยุคนี้คนไม่มีงานทำสามารถสร้างเป็นอาชีพได้ ทั้งนี้แล้วแต่องค์กรที่มาทำว่าจะสามารถจัดการ บริหารอย่างไร ระหว่างกลุ่มคนที่มีแรงงาน แต่ไม่มีเงิน หรือกลุ่มที่มีเงิน แต่ไม่มีแรงงาน ผมเชื่อว่าในช่วง 2 – 3 ปีนี้ยังทำได้

Benefit ในเรื่องการสร้างอาชีพ เช่น การสร้าง Infrastructure แทนที่จะจ้างผู้รับเหมา หรือจ้างแรงงานพม่ามา เราก็สามารถทำได้ เป็นการฝึกฝน ถึงแม้ว่าจะไม่มีเงินตอบแทนให้ แต่ได้ค่าแรงเป็นเงิน
ดาวนบ้านแทน

การย้ายออก

การช่วยเหลือแล้ว ชาวบ้านย้ายออก ขายต่อ เป็นเรื่องธรรมดา บางคนอยู่ไปนานๆก็เบื่อ บางคนก็หาที่ประกอบอาชีพใหม่ ก็ย้ายบ้านไปอยู่ที่อื่น ซึ่งตอนนั้นที่เราช่วยเหลือให้คนได้มีบ้าน เข้าไปอยู่ในโครงการ เราก็ไม่ได้คาดหวังว่า คนจะไม่ย้ายออก อยู่อย่างยั่งยืนชั่วลูกชั่วหลาน ตอนนั้นคิดว่า ได้เปิดโอกาสให้คนยากจนได้มาช่วยเหลือตนเอง ถ้าเขาอยากอยู่ต่อเราก็เปิดโอกาสในการสร้างชุมชนให้น่าอยู่ แต่ถ้าจะย้ายออกด้วยเหตุผลใดก็ตาม เราก็ห้ามไม่ได้ แต่ที่รู้สึกว่าเป็นธรรมคือ การที่พวกเขาค้ากำไร
ซื้อมาถูก ขายแพง แล้วย้ายออกไป แต่เคยมีการคิดกันว่า ถ้ามีการขายแล้วย้ายออก เงินส่วนหนึ่งต้องนำเข้าสู่กองกลางชุมชน แต่ตอนนั้นยังไม่มีการจัดตั้งสหกรณ์ที่มีรูปแบบ เลยทำไม่ได้ แต่กรณีการขายเพื่อเอากำไร คงมีไม่มาก ใช้ Social Control แทน อย่างไรก็ตาม เราอยากให้เขาอยู่เพราะรู้สึกว่าเป็นชุมชน
ที่น่าอยู่ เป็นชุมชนแห่งกัลยาณมิตร

สรุปการให้สัมภาษณ์

กลุ่มคณะกรรมการโครงการร่วมกันสร้าง

ผู้ให้สัมภาษณ์ : คุณหญิงกนก สามเสนวิไล

ตำแหน่ง : กรรมการโครงการ

สัมภาษณ์วันที่ 7 พ.ย.2543 เวลา 11.30 - 13.30 น.

สรุปการให้สัมภาษณ์

ประเด็นคำถามข้อ 1

การทำโครงการนี้ ทำให้ชาวบ้านมีบ้านอยู่ เคยถามชาวบ้านว่าเค้ารู้สึกอย่างไรบ้าง เค้าบอกว่า “ในชีวิตไม่เคยคิดว่าจะมีบ้านเลย แต่พอมีโครงการนี้เหมือนฝันเป็นจริง ได้มีบ้านอยู่เต็มใจที่จะมาสร้าง” ซึ่งคุณหญิงเห็นว่า การมีบ้านอยู่มีข้อดีสรุปได้ดังนี้

1. เจ้าของบ้านสามารถจัดแต่งบ้านได้ตามใจตนเอง ตามความพอใจ
2. มีความเป็นส่วนตัว
3. สามารถซ่อมแซม ปรับปรุงโดยที่ไม่ต้องกังวลว่าเป็นบ้านคนอื่น

สิ่งที่สำคัญอีกอย่างของการมีโครงการนี้คือ การที่ทำให้ชาวบ้านมีความพร้อมเพรียง ความสามัคคี ที่จะบรรลุเป้าหมายเดียวกัน คือการมีบ้านเป็นของตนเอง

ประเด็นคำถามข้อ 2

ตอนที่ทำโครงการ คุณหญิงจะรับผิดชอบด้านการฝึกอาชีพ เนื่องจากชาวบ้านไม่มีเงินเพื่อไปผ่อนบ้านหลังจากที่สร้างเสร็จแล้ว โดยคุณหญิงได้นำคนมาฝึกสอนการเย็บผ้า ซึ่งคนเหล่านี้เป็นคนที่คุณหญิงได้ฝึกอาชีพมาให้ก่อนแล้ว หลังจากที่คุณหญิงนำกลุ่มผู้หญิงในโครงการเย็บผ้าได้ นำไปขายทำให้มีรายได้ สามารถผ่อนชำระค่าบ้านได้ อีกทั้งยังเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้ครอบครัวเป็นอย่างดี

นอกจากนี้คุณหญิงยังได้มาดูการทำงานของชาวบ้านในช่วงเวลาเย็น ช่วง 18.00 น. ได้สังเกตเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น

ประเด็นคำถามข้อ 3

ในความเห็นเรื่องความสำเร็จของโครงการ คุณหญิงเห็นว่า โครงการนี้ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง คือ สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยให้คนเพียงกลุ่มหนึ่งเท่านั้น เรายังเห็นว่า

คนยากจนอีกมากที่ไม่มีบ้าน หรือมีบ้านที่ไม่มีคุณภาพ ยังเห็นคนเก็บไม้กระดาน กระดาษแข็งที่เป็นไปสเตอร์มาปะเป็นฝาผนังบ้าน

ประเด็นคำถามข้อ 4

คุณหญิงเห็นว่า “คนทุกคนควรมีบ้านอยู่” แต่การมีบ้านในสมัยนี้ไม่จำเป็นต้องมาอยู่ในพระนคร เพราะเกิดการแออัด และที่ไม่สามารถสร้างบ้านในเมืองอย่างโครงการนี้ได้อีก เนื่องจาก

1. ที่ดินราคาแพง
2. ไม่มีทุนทรัพย์ดำเนินการ ขาดการสนับสนุนด้านเงินทุนจากรัฐบาล

คุณหญิงเสนอว่า ถ้าจะมีการทำโครงการประเภทนี้อีก ควรมีหน่วยงานรัฐเป็นผู้ดำเนินการ เช่น การเคหะแห่งชาติ หรือควรได้รับการสนับสนุนจากบริษัทใหญ่ๆ เช่น บ. ปูนซีเมนต์ไทย เป็นต้น เพราะแนวคิดการร่วมสร้างบ้าน ทำให้คนจนสามารถมีบ้านด้วยตนเองได้ ถ้าเขามีความขยัน และยังเป็น การสร้างความรักความสามัคคีกันด้วย

คุณหญิงยังเสนอความเห็นเพิ่มเติมว่า รัฐบาลควรมีส่วนช่วยเหลือให้ประชาชนมีบ้านอยู่ ไม่ต้องมาแออัดในเมืองใหญ่โดยเฉพาะกรุงเทพฯ ซึ่งควรเริ่มจากการหาอาชีพในท้องถิ่น แต่บางที่คนไม่มีที่ดินทำกิน มีที่แล้วก็เอาไปขาย เลยต้องเข้ามาหางานในเมือง แต่ไม่ได้ช่วยให้ชีวิตที่ดีขึ้นเท่าไร เพราะคนไทยขาดการวางแผนและขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เราจึงต้องตามแก้ไข ปัญหาไม่จบสิ้น คุณหญิงยกตัวอย่างเรื่องที่ดินว่า ควรมีการกำหนดการถือครองที่ดินต่อคน หรืออาจมีการแบ่งที่ดินสำหรับทำนาสำหรับคนที่ไม่มีที่มาก หรือ การไปฝึกอาชีพให้แต่ละภาค ประชาชนจะได้มีอาชีพ มีรายได้ ไม่หันเข้าหาเมืองใหญ่ ก่อให้เกิดความแออัดและปัญหาตามมาอีกมาก

สรุปการให้สัมภาษณ์

กลุ่มคณะกรรมการโครงการร่วมกันสร้าง

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ : คุณวิยะดา ทศดร

ตำแหน่ง : ประชาสัมพันธ์โครงการ

สัมภาษณ์วันที่ 2 พ.ย.2543 เวลา 15.45 - 17.00 น.

สรุปการให้สัมภาษณ์

ประเด็นคำถามข้อ 1

วัตถุประสงค์หลักของการทำโครงการคือ การช่วยให้คนจนได้มีที่อยู่อาศัยในเมือง ใกล้แหล่งงาน และที่สำคัญคือ การได้เป็นเจ้าของที่ดิน (Land tenure) โดยที่ไม่ต้องเป็นการเช่าที่จากคนอื่นอีก โครงการนี้มีจุดเด่นที่ การให้คนมาช่วยกันสร้างบ้าน ใช้แรงงานตนเอง เป็นการพึ่งตนเอง แปรจากแรงงานให้เป็นเงิน โดยเฉพาะแม่บ้าน มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้การสร้างบ้านสำเร็จ นอกจากนี้ยังได้บ้านในลักษณะ Low Rise ซึ่งแตกต่างจากบ้านที่การเคหะแห่งชาติสร้างให้กับผู้มีรายได้น้อย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแฟลต เป็น High Rise

ชาวบ้านที่มาทำงาน มีความกระตือรือร้นสูงมาก ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีความขยัน รักใคร่กลมเกลียวกัน นอกจากชาวบ้านจะได้บ้านแล้ว พวกเขายังได้เรียนรู้วิธีการสร้างบ้าน การฝึกอาชีพ แม่บ้านฝึกเย็บผ้า พ่อบ้านได้ฝึกฝนภาษาอังกฤษเพื่อไปขับรถแท็กซี่ สามารถโต้ตอบด้วยสำนวนง่ายๆกับผู้ใช้โดยสารชาวต่างประเทศได้ ในระหว่างวัน สมาคมฯมีศูนย์รับดูแลเด็กเล็กเพื่อไม่ให้ไปกวนพ่อแม่เวลาทำงาน

ประเด็นคำถามข้อ 2

ในการทำโครงการ สมาคมฯต้องกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ และกู้ในประเทศ ส่วน Staff ทำงานได้รับเงินเดือนจากสมาคมฯ ถ้าไปทำงานที่อื่นอาจได้รับค่าตอบแทนสูงกว่าประมาณ 2-3 เท่า แต่เลือกทำที่นี่ เพราะถือเป็นโอกาสที่เราจะได้ทำงานเพื่อสังคม ตนเองเริ่มทำงานกับโครงการนี้ก็ประมาณ 7 ปี เพราะเริ่มทำตั้งแต่การวางแผน การจัดหาที่ดิน การติดต่อคัดเลือกชาวบ้าน การฝึกสอนอาชีพ การดูแลงานก่อสร้าง จนกระทั่งงานเสร็จ นอกจากนี้ยังมี Visitor จากหน่วยงานต่างประเทศมาช่วยเหลือบางครั้ง ซึ่งก็ไม่ได้ค่าตอบแทนอะไรมาก ได้เพียงค่าตัวเครื่องบิน นอกจากนี้ยังมีการเชิญเจ้าหน้าที่จาก NGOs มาช่วยดู มาช่วยพูด เช่น เชิญคุณประทีป อึ้งทรงธรรม เป็นต้น เหล่านี้เป็นการให้กำลังใจกันและกันในการทำงาน

การฝึกอบรมอาชีพให้ชาวบ้านจะทำในระหว่างวัน มีการเชิญอาจารย์จากที่ต่างๆมาช่วยสอน ยืมอุปกรณ์จักรเย็บผ้ามาให้ใช้ มีการจัดครูมาสอนภาษาอังกฤษ จัดศูนย์อนามัยดูแลหายาให้ จัดฉายหนังซึ่งต้องยืมเครื่องฉายโดยที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่เราต้องจัดรถไปรับ-ส่งเอง

ประเด็นคำถามข้อ 3

คิดว่าโครงการนี้ประสบความสำเร็จอย่างมาก ในการทำให้ชาวบ้านได้มีที่อยู่อาศัยได้จริง แล้วเป็นโครงการที่ไม่เคยมีใครทำมาก่อน เราสามารถทำได้ ภายใต้คนทำงาน 9 คน ทำงานบนพื้นที่ขนาด 10 ไร่ มีงบประมาณจำกัด กับการทำงานที่หนัก ท่วมเท ทำงานวันละประมาณ 10-12 ชั่วโมง งานนี้ยากที่สุดคือ การ Organize การ Mobilize ชาวบ้านให้ทำงานจนสำเร็จ โดยที่ให้ชาวบ้านรู้จักพึ่งตนเอง ใช้แรงงานตนเองในการเปลี่ยนให้เป็นเงิน ถึงแม้ว่าจะมีปัญหาการทำงานอยู่บ้าง แต่ก็ เป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงผ่านไปได้ เมื่อทำงานสำเร็จ รู้สึกภาคภูมิใจมาก

ประเด็นคำถามข้อ 4

ตัวชี้วัดความสำเร็จคือ การที่ชาวบ้านได้มีบ้านอยู่จริง เราสามารถ Mobilize ชาวบ้านให้ทำงานจนสำเร็จและออกมาให้เห็นเป็นรูปร่างได้

แต่ที่ไม่มีการทำโครงการลักษณะนี้อีกในรอบ 20 ปี เนื่องจาก

1. สมากมไม่มีเงินในการจัดทำโครงการ ไม่มีงบประมาณ
2. ไม่มีที่ดินในเมือง เนื่องจากที่ดินในเมืองราคาสูงมาก สูงกว่าสมัยก่อนประมาณ 20 เท่า
3. ไม่มี Staff ทำงานที่เป็นหลักเหมือนเมื่อก่อน เพราะต่างคนต่างมีภาระมากขึ้น

สำหรับแนวคิดแบบ Mutual Aid Self-help ก็ยังนำมาใช้ได้ คล้ายกับการลงแขกของไทย แต่ถ้านำมาใช้ในปัจจุบัน อาจจะต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย เพราะคนสมัยนี้ต้องเผชิญปัญหาเศรษฐกิจรัดตัว ไม่ว่าจะคนจนคนรวย ต้องเสียเวลากับการทำมาหากิน จึงไม่ยอมมุ่งเอาเวลาไปสร้างบ้าน ดังนั้นรูปแบบที่ออกมาอาจจะเป็น เช่น จ้างผู้รับเหมามาทำให้ครึ่งหนึ่ง ชาวบ้านทำเองครึ่งหนึ่ง เพื่อให้ชาวบ้านได้มีเวลาในการทำงานหาเลี้ยงชีพด้วย เป็นต้น

สรุปการให้สัมภาษณ์

ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับผู้มีรายได้น้อย

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์

ตำแหน่ง : ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยชุมชนเมือง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

สัมภาษณ์วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2543 เวลา 16.00 น. – 16.55 น.

ประเด็นคำถามข้อ 1

ปัญหาที่สำคัญของชาวชุมชนแออัดคือ ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย บางส่วนอยู่ในที่เช่า บางส่วนบุกรุก ดังนั้นการจัดการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างหนึ่งที่สำคัญคือ การแก้ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย แต่อย่างไรก็ตามชุมชนแออัดแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน มีหลายระดับตั้งแต่ยากจนมาก ทวดโถมที่สุด ไปจนถึงระดับที่ดีขึ้นกว่ากลุ่มนี้ ซึ่งแต่ละแห่งคนในชุมชนอาจเห็นปัญหาแตกต่างกัน ในช่วงระยะหลัง สิ่งที่เห็นว่าเป็นปัญหาและได้มีความพยายามแก้ไขให้ดีขึ้นที่ละเล็กละน้อยคือ ปัญหาหาเสพติด แต่ ม.ร.ว. อคินให้ความเห็นเสมอว่าปัญหาหาเสพติดไม่ใช่ปัญหาที่เกิดในชุมชนแออัดเท่านั้น แต่ยังมีปัญหาเหล่านี้ในโรงเรียนต่างๆ อีกมาก ปัญหาต่อไปของชุมชนแออัด คือ ปัญหาเรื่องหนี้สิน เพราะการที่จะกู้จากสถาบันการเงินได้ต้องมีเครดิต แต่บางครั้งชาวบ้านไม่มีเครดิตต้องไปกู้หนี้ยืมสินนอกระบบเพื่อนำมาใช้จ่าย ให้ลูกหลานไปโรงเรียน ปัญหาหนี้สินจึงเกิดตามมา เรื่องปัญหาที่อยู่อาศัยในอีกด้านหนึ่งคือ ปัญหาสภาพแวดล้อม ที่อยู่กันอย่างแออัดยัดเยียดมาก ชาวบ้านจะกลัวไฟไหม้ ปัญหาต่อมาคือ ปัญหาเรื่องขาดความมั่นคงในเรื่องอาชีพ จากสถิติที่ผ่านมาจะเห็นว่า คนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพสูงมาก คือถ้าทำอาชีพนี้แล้วไม่ประสบผลสำเร็จก็เปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น ผลจากการเปลี่ยนอาชีพบ่อยคือการขาดความมั่นคงในเรื่องรายได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าคนในชุมชนแออัดเป็นอย่างนี้ทั้งหมด บางคนมีฐานะดี ซึ่งบางครั้งการมีฐานะดีเพราะมาจากการหากินกับคนอื่น ปัญหาที่พบต่อมาคือ ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายที่คนในชุมชนแออัดจ่ายสูงกว่าคนข้างนอก อย่างเรื่อง ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา ที่ไม่ได้มีมิเตอร์เป็นของตัวเอง ต้องมีการต่อจากบ้านที่มี เมื่อมีคนใช้จำนวนมาก อัตราที่เสียค่าน้ำจึงเป็นแบบ Progressive ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายสูงนี้ก็เนื่องมาจากการขาดแคลนสาธารณูปโภค นอกจากนี้ยังมีปัญหาการไม่รู้หนังสือ ซึ่งปัญหาที่กล่าวมาได้มีความพยายามจัดการแก้ไขอยู่ แต่ปัญหาใหญ่ของชาวชุมชนแออัดที่มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 คือ การที่ชุมชนแออัดถูกมองว่าเป็นสิ่งเลวร้าย เป็น Marginalize หรือการทำให้ชาวชุมชนแออัดเป็นคนชายขอบ เช่น เรื่องของคนในชุมชนคลองสำโรง ที่คนมองว่าเป็นผู้ที่ทำให้แม่น้ำลำคลองสกปรก ทั้งของเสียลงแม่น้ำ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากโรงงานอุตสาหกรรม ตอนหลังชาวบ้านเริ่มจัดการตนเอง ทำความสะอาดคลองและ

แสดงให้เห็นว่าไม่ได้เป็นสาเหตุที่ทำให้แม่น้ำสกปรก ฉะนั้นปัญหาอย่างหนึ่งที่เราควรแก้ไขคือการเปลี่ยนทัศนคติของคนทั่วไปที่มีต่อชุมชนแออัดว่าไม่ใช่ที่ที่เลวร้ายหรือเป็นปัญหาอย่างที่คิดกัน

สำหรับผู้ที่มิบทบาทในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด คือ กรรมการชุมชนและชาวชุมชน ต้องเป็นหลักสำคัญในการเริ่มต้นแก้ไขปัญหา ส่วนผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น องค์กรเอกชน เทศบาล สำนักงานเขต ซึ่งเป็นทั้งผู้ที่สนับสนุนและขัดขวางในบางเรื่อง แต่ถ้าพูดตามอุดมคติแล้ว อยากให้องค์กรเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในด้านนโยบาย การวางผังเมืองต่างๆ ปัญหาของบ้านเมืองอย่างหนึ่งคือ รัฐมักจะมองข้ามคนจน เพราะพวกเขาไม่มีปากมีเสียง แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันค่อนข้างมีปากมีเสียงมากขึ้น มีการรวมกลุ่มเครือข่ายกัน

การจัดการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดต้องเริ่มจากตัวชาวบ้านเอง ถ้าเผื่อว่าให้คนข้างนอกเริ่มคิดให้ เช่น การแก้ไขโดยการสร้างตึกสูงให้ชาวบ้านอยู่ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน เช่น ถ้ามีอาชีพเงินรถขายอาหาร เขาจะเก็บรถเข็นที่ไหน จะทำอาหารอย่างไร แล้วชาวบ้านจะเปลี่ยนอาชีพได้หรือ จึงไม่เห็นด้วยกับการแก้ปัญหาแบบสร้างตึกสูงให้ ควรจะเข้าไปศึกษาชาวบ้านให้ละเอียดก่อน ก่อนที่จะเข้าไปแก้ไข

การเริ่มต้นแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดว่าจะเริ่มแก้ไขในเรื่องใด จะต้องให้ชาวบ้านดูว่าชุมชนของตนนั้นมีปัญหาในเรื่องใดเป็นสำคัญ เช่น ชุมชนบ่อนไก่ มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย ชุมชนนางเลิ้ง มีปัญหาเรื่องการทำมาหากิน เมื่อก่อนเป็นแหล่งขายของ เป็นที่แวะพักของคนทั่วไป แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงของเมือง เส้นทางรถเมล์ รถราง ชุมชนใกล้เคียงโดยแวนคืน ไม่มีใครมาใช้บริการเหมือนเดิม ทำให้ชาวชุมชนทำมาหากินลำบาก

ส่วนเรื่องการสร้างความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ถ้าเราได้ศึกษาอย่างละเอียดและทำอย่างตั้งใจ เราจะช่วยเขาแก้ไขปัญหาก็ได้ เช่น ชุมชนบ่อนไก่ ชาวชุมชนและกรรมการร่วมกันอย่างเข้มแข็ง ทำเรื่องขอเช่าที่กับทางทรัพย์สินฯ ถ้าเราจะให้เขาเช่า เราก็ต้องดูละเอียดเลยว่าใครที่พอมีฐานะและสามารถย้ายออกจากชุมชนได้บ้าง ทั้งนี้เพื่อการจัด Space ของชุมชนไม่ให้แออัดการมากเกินไป หรือต้องดูว่าถ้าจะสร้างตึกที่ไม่สูงเกินไป ใครทำงานโรงงานหรือ office ก็ให้อยู่ตึกสูงได้ ใครทำอาหารเงินรถขายของให้อยู่ในที่ที่มีที่จอดรถเข็น ทำอาหารได้ เป็นต้น และอีกกลุ่มหนึ่งคือพวกที่มีห้องให้เช่าในชุมชน ก็ต้องมีการเจรจาต่อรองและปรับความเข้าใจกันตลอด

รูปแบบการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเมืองที่คิดว่าเหมาะสม คือการที่ต้องมีการศึกษาอย่างละเอียดก่อนลงมือปฏิบัติ ชุมชนแออัดแต่ละแห่งมีปัญหาแตกต่างกันไป แต่ถ้าเป็นด้านปรับปรุงชุมชนแออัดด้านกายภาพคือ การที่มีการอยู่อย่างหนาแน่นเกินไป น่าจะมีการย้ายออกบางส่วนแล้วมีการปรับ Spacing โดยสถาปนิกที่ทำงานร่วมกับคนในชุมชน ส่วนปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์คงต้องรอดูพระราชบัญญัติชุมชนแออัด ความจริงแล้วไม่อยากจะบอกว่า ทำอย่างไร เป็นอย่างไร เพราะอย่างที่บอกไว้แต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน เราจึงต้องทำโดยการศึกษาว่าแต่ละแห่งเป็นอย่างไร เหมือนนาซิเตฝรั่งเศสที่

ว่า ตัดเสียให้เหมาะกับตัวคนที่ใส่ เราต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหาแทนการไล่อะไรและทำโดยมีส่วนร่วม
ชาวบ้าน

การวัดความสำเร็จของโครงการ

1. ดูความพึงพอใจของชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนนั้น
2. ดูว่าบรรลุวัตถุประสงค์ที่เราตั้งไว้หรือไม่

เรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน คิดว่าเมืองไทยให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยไม่มีเงื่อนไขมากเกินไป คนที่มี
กรรมสิทธิ์ในที่ดินเขามีหน้าที่ที่จะทำ

สรุปการให้สัมภาษณ์

ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับผู้มีรายได้น้อย

ผู้ให้สัมภาษณ์ : คุณสมสุข บุญยะปัญญา

ตำแหน่ง : ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาชุมชน

สัมภาษณ์วันที่ : 13 ธันวาคม พ.ศ. 2543 เวลา 10.00 – 10.30 น.

ประเด็นคำถามข้อ 1 โครงการร่วมกันสร้างเป็นโครงการที่สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดได้มากน้อยเพียงใด

โครงการร่วมกันสร้างเป็นโครงการที่มีแนวทางน่าสนใจมาก คนที่คิดเรื่องนี้เอาโมเดลมาจากเอสซีลาดอร์ คือใช้รูปแบบของการให้คนสมัครมาที่โครงการ คนที่ไม่รู้จักกันมาจากทุกหนแห่ง เป็นรูปแบบของการที่จะสร้าง Resettlement Project การสร้างกระบวนการที่จะทำความรู้จักและสร้างชุมชนร่วมกัน วิธีที่ใช้คิดคือให้มีการสร้างบ้านร่วมกัน เป็นการสร้างชุมชนใหม่ เอา Housing Process มาสร้าง communication organization จัดกระบวนการใหม่ทั้งในแง่ Physical Planning ที่แบ่ง cluster ละประมาณ 20 หน่วย ซึ่งถือเป็น community unit ขนาดเล็กที่สุดที่จะอยู่กันได้ คนที่จะมีสิทธิ์มาอยู่ในโครงการนี้ได้ก็ต้องมาร่วมกันก่อสร้าง แรงงานต้องสร้างอาทิตย์ละกี่วัน และก็คิดแบบวัสดุที่มาสร้างร่วมกันด้วย ทุกองค์ประกอบโครงการคิดในแง่ต้องมาสร้างด้วยกัน เพราะว่าเวลาที่คนมาสร้างด้วยกัน คือเวลาที่เขาทำความรู้จักกัน อันนี้คือการสร้างโครงสร้างสังคมโดยกระบวนการสร้างบ้านด้วยกัน แล้วในการสร้าง 20 แปลง ก็ยังไม่แบ่งให้ใครก่อนใครหลัง คือต้องสร้างด้วยกันก่อน เหมือนว่าทุกคนเป็นเจ้าของทั้ง 20 หลัง พอสร้างเสร็จถึงจะมีการจับฉลาก โมเดลของความคิดก็คือว่า ใช้กระบวนการสร้างบ้านร่วมกัน Mutual-help เพื่อสร้างองค์ประกอบของสังคมไปพร้อมๆกับการสร้างบ้าน สร้างหน่วยย่อยของสังคมไปพร้อมๆกับการสร้างชุมชนใหม่

การสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ของการเคหะ เป็นการสร้าง Project ใหม่ขึ้นมา โดยให้มาสมัคร มาซื้อ มาจับฉลาก แล้วต่างคนต่างไปปลูกบ้านของตนเอง ไม่มีใครสร้างสังคม ไม่ได้ปลูกสร้างสังคมไว้ แต่ใน Building Together พยายามที่จะสร้างสังคมโดยการให้มาสร้างบ้านร่วมกัน แล้วใช้ Process ของการสร้างหล่อหลอมว่าชุมชนเราต้องการอะไร cluster เราจะมีอะไร จะต้องทำอะไร อันนี้เป็นแนวทางที่ใช้ได้ ความคิดนี้คิดในเชิงสังคมมาก แล้วก็เพื่อให้เกิดโครงสร้างสังคมขั้นพื้นฐานมาก โครงการนี้ก็

เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ เพราะว่า Process มันยาว คล้ายๆกับไม่คุ้ม แต่อาจเป็นเพราะการบริหารด้วยก็ได้

โครงการนี้หวังความสำเร็จไม่ใช่ในแต่เรื่องสังคม แต่หวังหลายด้าน เพราะว่าซื้อที่ดินในที่ต่ำ เพราะฉะนั้นจึงเป็นโครงการที่ทดสอบระบบ Ditch and Dike ด้วย เป็น Project เดียวที่ใช้ที่ต่ำแล้วทำระบบระบายน้ำรอบที่ดิน และใช้วิธีสูบน้ำ แล้วบ้านที่สร้างก็ทดลองใช้ Load bearing ไม่ได้ใช้ระบบเสาและคาน สร้างด้วยระบบใหม่ และระบบใหม่นี้ทำทางจะแพง ภายหลังรู้สึกว่าเป็น Prototype ของบ้านจะผิดไปจากเดิมที่คิดไว้มาก เดิมเคยประมาณราคาบางอย่างหนึ่ง แล้วพอทำจริงมันขึ้นไประดับหนึ่ง เพราะฉะนั้นมันก็คล้ายๆกับไม่ประสบความสำเร็จ ทางด้านการเงิน ด้านการวางแผนก็เกิดปัญหามากพอสมควร

ประเด็นคำถามข้อ 2 ในความคิดเห็นของท่าน โครงการนี้ประสบความสำเร็จหรือไม่

ความสำเร็จของโครงการอยู่ที่ว่า ในตอนแรกเขาวางความสำเร็จไว้ที่ไหน ถ้าจะวางความสำเร็จอยู่ที่การสร้างกลุ่มสังคม เราก็ต้องมาวัดว่ากลุ่มสังคมที่อยู่ตอนนั้นกับที่อยู่ตอนนี้มันแสดงให้เห็นว่ามีความเข้มแข็งกว่าชุมชนปกติทั่วไปหรือเปล่า ถ้าเข้มแข็งกว่าก็ประสบความสำเร็จ แต่ถ้าไม่เข้มแข็งกว่าก็แสดงว่าสร้างแทบตายมันก็เท่านั้น ก็อาจจะแปลว่าไม่ประสบความสำเร็จซะทีเดียว คืออยู่ที่ว่าเขา มี objective แค่นั้น ต้องการสร้างตัวอย่างบ้านแบบ load bearing หรือเปล่า เขาบอกว่าความสำเร็จวางไว้ที่การสร้างบ้านอีกแบบหนึ่ง แบบ technical ก็ต้องดูว่าความสำเร็จที่จะวัดบ้านแบบนี้คืออะไร จะดูด้าน cost หรือดูด้าน technic หรือว่าสร้างที่นี้แล้วไปสร้างที่ใหม่ได้ไหม ต้องการ factor ไปวัด หรือจะมองว่าความสำเร็จอยู่ที่คนช่วยกันสร้างแล้วจะดี สมมติว่า ชื่อ Project ว่า “ร่วมกันสร้าง” แล้วจะดี ถ้ามองว่าดีเรื่องอะไร เกิดกลุ่มสังคม เกิดรู้จักกัน แต่ถามชาวบ้านนะดีที่สุด ถ้าหากบอกว่าอยู่ที่การร่วมกันสร้างเป็น key word ของเรื่องนี้ นี่เป็นสิ่งที่ประสบความสำเร็จ ต้องถามว่าร่วมกันอันนี้หมายถึงประสบความสำเร็จในเรื่องใดบ้าง คือเราต้องเจาะลงไปอีก เช่น การเกิดกลุ่มสังคม แล้วการเกิดกลุ่มสังคมแปลว่าอะไร เกิดกลุ่มสังคมที่ดี ที่ดีนั้นแปลว่าอะไร ต้องเจาะลงไปเรื่อยๆจนถึงจุดที่เราวัดได้พอสมควร อย่างนี้จึงจะใช้ได้

ประเด็นคำถามข้อ 3 คิดว่าแนวคิดของโครงการร่วมกันสร้างยังมีความเหมาะสมในการนำกลับมาใช้อีกหรือไม่

มีความน่าสนใจ เมื่อวานมีการประชุมกับกลุ่มชุมชนได้สะพานยังมีการพูดถึงในแง่ของร่วมกันสร้าง โมเดลวิธีคิดน่าสนใจ เพราะว่าเกือบจะเป็นที่เดียวที่พยายามจะดูว่ากลุ่มสังคมที่ดีมีจำนวนคนเท่าไร แล้วเค้าสรุปออกมาว่าเป็น 20 ครอบครัวต่อ 1 cluster แล้ว planning มาว่า มี 20 ครอบครัวต่อ cluster มีถนนคั่นกลางเป็นทางร่วมใหญ่ของชุมชนซึ่งทุกคนต้องใช้ เป็น Physical Planning ที่สะท้อน Social Planning ของโครงการที่ดีมาก และไม่เห็นเลยในโครงการที่อยู่อาศัยใดๆในเมืองเราที่จะพยายามมองสองอย่างนี้เข้าด้วยกันอย่างชัดเจน ไม่มีชุมชนไหนที่แสดงการวางผังที่สะท้อนการจัดโครงสร้างทางสังคมที่สอดคล้องกับผังกายภาพเช่นนี้ ที่นี้ทำให้เห็นชัดเจนแต่ว่าอาจจะดีหรือไม่ก็ได้ ฉะนั้นจึงอาจจะดู planning ในแง่ของการสร้าง social process ผ่าน housing process ก็ได้ แต่จาก project นี้มันไม่ได้ขยายต่อ ลักษณะวัสดุที่ใช้ มีการลงทุนมหาศาล เพราะว่าต้องมีการสร้างเครื่องหล่อปลอกโดยเฉพาะ ลงทุนสร้างเครื่องมือต่างๆ ใช้เงินจากความช่วยเหลือมาก แล้วมันไม่ได้ขยายต่อ คิดว่าไม่คุ้มในแง่นี้ แต่เรื่องเงินทุนไม่ใช่ประเด็นหลัก ประเด็นหลักคือ ความพร้อมของทีมมีมากน้อยแค่ไหน ในจังหวัดที่ทำร่วมกันสร้าง มีความสำคัญในแง่ประวัติศาสตร์เหมือนกัน คือว่า โครงการนี้เป็นที่รวมของบุคคลผู้ที่มีความรู้ความสามารถเรื่อง Housing หลายคนที่อยู่ในประเทศไทยขณะนั้นมารวมกันคิดร่วมกันทำ มีองค์ประกอบด้านบุคคลที่พร้อม แต่เสียดายที่มีผลแค่เป็นเพียงทดลองโครงการเดียว ซึ่งดูแค่นี้ก็ไม่ค่อยคุ้มค่าเท่าไร หากการลงทุนนี้จะทำให้เกิดการขยายผลทั้งความรู้ ความคิด เทคนิค พัฒนาการ เรื่องนี้ให้กว้างขวางมากขึ้นก็จะดีกว่านี้

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์นี้ใช้ในการสัมภาษณ์ชาวชุมชนร่วมกันสร้าง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุน-ผลตอบแทนโครงการที่อยู่อาศัยแบบร่วมกันสร้าง กรณีศึกษา โครงการร่วมกันสร้าง ลาดพร้าว 101 โดย น.ส.บุษรา ศรีพานิชย์ นิสิตปริญญาโท ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในอดีตก่อนการย้ายมาอยู่ในชุมชนร่วมกันสร้าง จำนวนคำถาม 7 ข้อ

ส่วนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับการสร้างบ้านและความเป็นอยู่ในปัจจุบัน จำนวนคำถาม 20 ข้อ

ผู้ให้สัมภาษณ์ :

อยู่บ้านเลขที่ ซอย

ขณะนี้เวลา :

ส่วนที่ 1 : สอบถามเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในอดีตก่อนการย้ายมาอยู่ในชุมชนร่วมกันสร้าง

ด้านกายภาพ

1. ก่อนที่ท่านจะย้ายมาอยู่ในโครงการร่วมกันสร้าง ท่านอยู่ที่ใดมาก่อน

ระยะเวลาที่อยู่อาศัย ปี

2. สอบถามเกี่ยวกับ ลักษณะบ้านและความเป็นอยู่

2.1 บ้านที่ท่านเคยอยู่มีลักษณะการครอบครองอย่างไรและเสียค่าใช้จ่ายต่อเดือนเท่าไร

ลักษณะการครอบครอง	พื้นที่การครอบครอง	ค่าใช้จ่ายต่อเดือน
☐ ซื้อมือของตัวเอง ☐ บ้านเช่า ☐ บ้านญาติ ☐ บ้านของหน่วยงานที่ทำงาน ☐ อื่นๆ	☐ อยู่บ้านทั้งหลัง (1 หรือ 2 ชั้น) ☐ อยู่เป็นห้องๆ ☐ อื่นๆ	☐ เสียค่าใช้จ่ายบาท ☐ อยู่ฟรี ☐ อื่นๆ

2.2 พื้นที่ใช้สอยในบ้านมีลักษณะอย่างไรบ้าง

- มีพื้นที่ส่วนกลาง ใช้เป็นห้องนอน ห้องนั่งเล่น
- มีห้องน้ำ ห้องครัว ห้องนอน แยกเป็นสัดส่วน
- อื่นๆ

- 2.3 บริเวณโดยรอบมีบ้านประมาณกี่หลัง หลัง
- 2.4 ระยะห่างจากบ้านท่านถึงปากซอยที่มีรถสัญจร กิโลเมตร / เมตร
 ท่านเดินทางออกจากบ้านไปปากซอยด้วยวิธีใด

3. สอบถามเกี่ยวกับ สภาพแวดล้อม

3.1 ท่านคิดว่าสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับเรื่องความสะอาดบริเวณรอบบ้านของท่านเป็นอย่างไร

- มีขยะทิ้งเกลื่อนกลาด มีน้ำเน่า เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง ไม่ค่อยมีต้นไม้ ร้อน
- มีกลิ่นเหม็นรบกวน บรรยากาศรอบข้างสะอาด ร่มรื่น อื่นๆ.....

3.2 ท่านคิดว่าทางเดินเข้าบ้านเป็นอย่างไร

- ค่อนข้างเปลี่ยว มีด ทางเข้าบ้านแคบ ไม่สะดวก ห่างจากถนนหลักมาก
- ไม่ได้ทำจากวัสดุถาวร ทางเข้าสะดวก ไม่มีปัญหา อื่นๆ

3.3 ท่านรู้สึกถึงความไม่ปลอดภัยของบริเวณรอบบ้านที่ท่านอยู่หรือไม่

☐ ปลอดภัยดี ☐ ไม่ปลอดภัย จาก	→	☐ อัคคีภัย ☐ การลักขโมยทรัพย์สิน ☐ ผู้ติดยาเสพติด ☐ โรคภัยไข้เจ็บจากยุง ☐ อื่นๆ
---	---	--

3.4 ในชุมชนของท่านมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่อไปนี้หรือไม่

	มี	ไม่มี
1. สนามเด็กเล่น	☐	☐
2. ที่ทิ้งขยะรวม	☐	☐
3. ไฟทางเดินเข้าบ้าน	☐	☐
4. ทางเดินเข้าบ้านที่สร้างจากวัสดุที่ถาวร	☐	☐
5. ท่อระบายน้ำ	☐	☐
6. อุปกรณ์ป้องกันอัคคีภัย(ถังดับเพลิง)	☐	☐
7. สถานรับดูแลเด็กก่อนวัยเรียน	☐	☐
8. โทรศัพท์สาธารณะ	☐	☐
9. หน่วยอนามัย	☐	☐
10. อื่นๆ.....	☐	☐

ด้านเศรษฐกิจและสังคม

4. สอบถามเกี่ยวกับสภาพครอบครัว

ในบ้านของท่านมีสมาชิกกี่คน (รวมผู้ตอบ) คน

ส่วนที่ 2 สอบถามการสร้างบ้านด้วยตนเองและความเป็นอยู่ในปัจจุบัน

- ระยะเวลาที่ท่านมาสร้างบ้าน ตั้งแต่ พ.ศ. ถึง พ.ศ.
- ท่านทำงานได้ชั่วโมงครบตามที่กำหนดหรือไม่อย่างไร

☐ ทำครบ	☐ ทำไม่ครบ	☐ ทำเกินกำหนด
	☐ ชื้อชั่วโมงเพิ่ม บาท	☐ ขายชั่วโมง บาท
	☐ เพื่อนบ้านให้ฟรี	☐ ให้เพื่อนบ้านฟรี
- จำนวนคนที่มาสร้างบ้าน คน ประกอบด้วย

☐ สามเณร	☐ ภรรยา	☐ ลูก	☐ ญาติ	☐ เพื่อน	☐ จ้างแรงงาน
---------------------------------	--------------------------------	------------------------------	-------------------------------	---------------------------------	-------------------------------------
- ราคาบ้านที่ต้องผ่อนส่ง (ตอนที่สร้างเสร็จ) บาท
 จำนวนเงินที่ต้องผ่อนชำระต่อเดือน บาท
 ในระหว่างที่ผ่อนส่งบ้าน ท่านเคยขาดส่งหรือไม่

☐ ไม่เคย	☐ เคย จำนวนงวด ในช่วงปี
---------------------------------	--

 ขณะนี้ท่านผ่อนส่งหมดหรือยัง (เฉพาะการผ่อนส่งบ้านครั้งแรกในราคาเริ่มแรกที่สร้างเสร็จ)

☐ หมดแล้ว	☐ ยังไม่หมด เหลือ งวด
----------------------------------	--
- ท่านได้ต่อเติมบ้านทั้งหมดกี่ครั้ง ครั้ง
 ค่าใช้จ่ายในการต่อเติมทั้งหมด บาท
 สิ่งที่ต่อเติม คือ

☐ ฉาบ	☐ ทำประตู หน้าต่าง	☐ ต่อเติมหลังบ้าน	☐ ต่อเติมหน้าบ้าน	☐ ต่อเติมห้อง
☐ ฝ้าเพดาน	☐ ย้ายห้องน้ำ	☐ ย้ายบันได	☐ ปูกระเบื้องพื้น	☐ ทำรั้ว
☐ อื่นๆ				
- ถ้าเกิดการชำรุดหรือมีการต่อเติมบ้าน ท่านสามารถทำเองได้หรือไม่อย่างไร

☐ ทำด้วยตนเองทั้งหมด	☐ ทำด้วยตนเองบางส่วนและจ้างบางส่วน	☐ จ้างทำทั้งหมด
---	---	--
- ท่านคิดว่ารูปแบบบ้านเป็นอย่างไร ควรปรับปรุงส่วนใดบ้าง

☐ ดีแล้ว	☐ ควรปรับปรุง ในส่วน
---------------------------------	---
- ท่านคิดว่ากรให้มาสร้างบ้านเอง มีข้อดีข้อเสียอย่างไรบ้าง
 ข้อดี.....
 ข้อเสีย.....

สอบถามด้านเศรษฐกิจและสังคม

9. สอบถามเกี่ยวกับสภาพครอบครัว

ในบ้านของท่านมีสมาชิกกี่คน (รวมผู้ตอบ) คน

17. ท่านคิดว่าจะย้ายออกจากชุมชนนี้หรือไม่ อย่างไร

- ไม่ย้ายออก ถ้ามีโอกาสจะย้ายออก และขายบ้าน
 ถ้ามีโอกาสจะย้ายออก แต่ไม่ขายบ้าน ไม่แน่นอน

18. ท่านคิดว่าคนที่เคยสร้างบ้านมาด้วยกันแล้วมีการย้ายออก เป็นเพราะสาเหตุใด

- ไม่สามารถผ่อนชำระค่าน้ำบ้านได้ ต้องการไปอยู่ที่อื่น
 ต้องการเงินไปลงทุน ไม่ทราบ

19. ท่านเห็นว่าในชุมชนของท่านมีปัญหาในเรื่องใดที่ควรมีการแก้ไข

- ปัญหาสิ่งแวดล้อม
- ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งของเพื่อนบ้าน
- ปัญหาเสพติด
- ปัญหาหลักเล็ขโมยน้อย
- ปัญหาการไม่ร่วมมือกันของชาวบ้านในการทำกิจกรรม
- ปัญหาน้ำท่วม
- ปัญหาน้ำ - ไฟฟ้า ไม่สะดวก
- ปัญหาขยะ
- อื่นๆ

20. ถ้าให้เปรียบเทียบความเป็นอยู่ก่อนการย้ายมาอยู่ในชุมชน (พ.ศ.2521)กับความเป็นอยู่ในปัจจุบัน (พ.ศ.2543) ท่านคิดว่ามีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

เกณฑ์เปรียบเทียบ	ระดับการเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน				
	ดีขึ้นมาก	ดีขึ้นปานกลาง	ไม่เปลี่ยนแปลง	แย่ลง	แย่ลงมาก
1. ลักษณะบ้าน					
2. สิ่งแวดล้อม					
3. สิ่งอำนวยความสะดวก					
4. การคมนาคม					
อาชีพ					
6. รายได้					
7. สภาพครอบครัว					
8. สุขภาพอนามัย					
9. เพื่อนบ้าน					
10. บทบาทในชุมชน					
11. อื่นๆ					

ขณะนี้เวลา

ประวัติผู้วิจัย

นางสาวบุษรา ศรีพานิชย์ เกิดวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2515 ที่อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีบัญชีบัณฑิต สาขาการบัญชี ภาควิชาการบัญชี คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2538 และได้เข้าทำงานในกลุ่มบริษัทเอกชนรุ่งเรืองพืชผล จำกัด ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ตรวจสอบภายใน (Internal Auditor) เป็นเวลา 3 ปี หลังจากนั้นเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรเคหพัฒนศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2542